

Het Levende Slavernijverleden in Fryslân

Docentenhandleiding

Beschrijving opdracht

In deze opdracht gaan leerlingen bezig met het analyseren van bronnen uit de tijd van het slavernijverleden. Dit zijn primaire bronnen uit de provincie Fryslân.

Tijdvakken

- Regenten & Vorsten (1600-1700)
- Pruiken & Revoluties (1700-1800)

Kerdoelen

- VO Kerndoel 36: De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
- VO Kerndoel 40: De leerling leert historische bronnen te gebruiken om zich een beeld van een tijdvak te vormen of antwoorden te vinden op vragen, en hij leert daarbij ook de eigen cultuurhistorische omgeving te betrekken.
- VO Kerndoel 43: De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen, en leert de betekenis voor elkaars opvattingen en leefwijzen, en leert respectvol om te gaan met de diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit.

Kenmerkende aspecten

- 25: Ontstaan van handelskapitalisme en begin van een wereldeconomie
- 29: Slavenarbeid op plantages en de opkomst van het abolitionisme
- 38: De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun eigen omgeving te plaatsen.
- 47: De leerling leert actuele spanningen, conflicten en oorlogen in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond, en leert daarbij de doorwerking ervan op individuen en samenleving (nationaal, Europees en internationaal), de grote onderlinge afhankelijkheid in de wereld, het belang van mensenrechten en de betekenis van internationale samenwerking te zien.

Doelgroep

Niveau: VMBO-HAVO-VWO

Klas: onderbouw

Tijdsduur

Eén lesuur /Twee lesuren (keuzes docent, zie lesplanformulier op p. 5-11)

Leeruitkomsten

De leerling kan:

1. Bronnen analyseren en de uitkomst in eigen woorden vertellen.
2. Tenminste twee voorbeelden noemen van plaatsen in Leeuwarden die iets met het slavernijverleden te maken hebben.
3. In eigen woorden uitleggen hoe het slavernijverleden in relatie staat met de stad Leeuwarden.
4. In eigen woorden uitleggen waarom hij/zij vindt dat de provincie Fryslân wel of geen excuses aan moet bieden voor het slavernijverleden.

Leerlingenmateriaal

Werkblad: <https://geschiedenislokaalfryslan.nl/images/amsterdam/het-levende-slavernijverleden-in-frysl%C3%A2n--leerlingenmateriaal.pdf>

Vorbereiding en benodigdheden

- Lees de bijlage op p. 3-4, waarin adviezen staan voor lessen over een beladen onderwerp zoals het slavernijverleden.
- Voldoende uitgeprinte werkbladen voor de leerlingen (zie link hierboven).
- Vraag eventueel een antwoordmodel van het werkblad aan via geschiedenislokaalfryslan@gmail.com.
- PowerPoint: <https://geschiedenislokaalfryslan.nl/images/amsterdam/het-levende-slavernijverleden-in-frysl%C3%A2n--powerpoint.pdf>
- Lesplanformulier op p. 5-11.

Beginsituatie leerlingen

- De leerlingen beginnen met het onderwerp slavernij of hebben er net een beetje les over gehad.
- Ze weten niet in hoeverre de slavernij te merken was in de Nederlandse en vooral de Friese samenleving.
- Behoeftte aan een les om het slavernijverleden tastbaar te maken in de eigen leefomgeving van de leerlingen.

Uitvoering

- De docent start de PPT op en volgt de instructies in het lesplanformulier.
- De opdracht op het werkblad kan individueel of in tweetallen worden gedaan, afhankelijk van hoe goed de klas is in het analyseren van (beeld)bronnen.

Deze les is ontwikkeld door

Elianne Smedinga en Arthur Klunder, studenten lerarenopleiding Geschiedenis, NHL Stenden Hogeschool Leeuwarden, 2023.

Literatuurlijst

Henkes, B. (2021). *Sporen van het slavernijverleden in Fryslân. Met wandel- en fietsroutes.*

BIJLAGE

Belangrijke context bij lessen over slavernijverleden

Dit document is tot stand gekomen mede dankzij adviezen van het Comité 30 juni - 1 juli Fryslân

Een les over het slavernijverleden van Friesland vergt enige voorkennis van de docent. Het is goed om te beseffen dat aan het vergroten van kennis en bewustwording van dit beladen erfgoed in onze eigen Friese omgeving nog een wereld valt te winnen. Hetzelfde geldt voor de uit het slavernijverleden voortvloeiende maatschappelijke achterstelling en uitsluiting anno nu. Wij geven hier concrete tips en actuele informatie om goed voorbereid een les uit te voeren.

Slavernijverleden in Fryslân

Het slavernijverleden is een zeer pijnlijk, belangrijk en lange tijd onderbelicht onderdeel van onze Nederlandse geschiedenis. Tot voor kort werd slavernij in Fryslân zelfs nog vaak gezien als iets dat ver weg gebeurde. In landen als Suriname, Curaçao en Indonesië, of steden als Amsterdam en Middelburg.

Maar ook onze provincie heeft een slavernijverleden. Sporen zijn terug te vinden in plaatsen als Leeuwarden, Harlingen, Dokkum en Wolvega én in onze archiefinstellingen en musea. Gebouwen, monumenten, straatnamen, archiefstukken en museale objecten herinneren aan een verleden dat nog steeds doorwerkt in het heden. Meer weten? Lees het boek [Sporen van het Slavernijverleden in Fryslân. Met wandel- en fietsroutes.](#)

Vorbereiding docent

- Voor je de les geeft, is het verstandig om na te gaan hoe jouw klas dit onderwerp zal ontvangen. Misschien zijn er pijnpunten of achtergronden van leerlingen waar je rekening mee moet houden? Het onderwerp slavernijverleden kan gevoelig zijn. Het is van invloed op [de hedendaagse maatschappelijke positie van mensen met kleur](#). Het is belangrijk om hierover het gesprek met leerlingen aan te gaan. Besteed aandacht aan de positie en bejegening van mensen van kleur in het heden, inclusief racisme en discriminatie. En aan de persoonlijke ervaringen van jouw leerlingen.
- Zorg voor [sociale veiligheid in de klas](#), door de dialoog/discussie goed te begeleiden. Op de [site van Erfgoedwijzer met de Klas](#) vind je tips in de PDF *Erfgoedtool 3 - een dialoog voeren*.

Budget voor scholing

Het ministerie van OC&W stelt [subsidie](#) beschikbaar voor scholing van aankomende en zittende leerkrachten en docenten in PO, VO en MBO. Om hen te ondersteunen bij moeilijke, schurende klassengesprekken. In Fryslân biedt [Tumba](#) trainingen en advies.

Belangrijke begrippen

- Bij het lesgeven over het slavernijverleden [doet woordgebruik ertoe](#). De voorkeur gaat uit om niet het begrip *slaaf* te gebruiken, maar *tot slaaf gemaakte*. Om het verschil in kleur te benoemen, gebruik je *witte en zwarte mensen* en *mensen van kleur*.
- Op de website [slavernijenij.nl](#) vind je informatie over de slavenhandel, de trans-Atlantische driehoekshandel en het leven van tot slaaf gemaakten aan boord van een slavenschip.
- Tijdens de les kunnen ook termen aan de orde komen, zoals *discriminatie*, *racisme*, *achterstelling*, *uitsluiting* en *etnisch profileren*. Leg deze begrippen uit binnen de context van de les.
- Het is goed te beseffen dat tot slaaf gemaakten zich altijd hebben [verzet](#) tegen hun onderdrukking. Voorbeelden zijn [Anton de Kom](#) (Canon van Nederland) en [Tula](#). Maar er waren er meer. Bespreek dit.
- Hoewel slavernij structureel onderdeel was van de Nederlandse politiek, economie en maatschappij, zijn er ook altijd Nederlanders geweest die zich tegen de slavernij verzetten. Ook in Friesland. Zoals de redactie van de *Provinciale Friesche Courant*, die regelmatig over de misstanden van slavernij publiceerde (bron: [Sporen van het Slavernijverleden](#))

[in Fryslân](#), p. 23). En ook Multatuli (wiens moeder Friezin was) schreef kritisch over het koloniale bewind in het boek *Max Havelaar*.

- Als jouw les over één of meerdere bronnen uit één plaats gaat, maak dan duidelijk dat dit niet uniek is. Maar dat er overal in Fryslân sporen van slavernijverleden zijn.

Na de slavernij

- [De afschaffing van de slavernij](#) in de Nederlandse kolonies gebeurde in fases. In 1814 werd de handel in slaven verboden, in 1860 werd slavernij verboden in Nederlands-Indië en in 1863 in de West-Indische koloniën (Suriname en het Caribisch gebied). Maar echt vrij waren de tot slaafgemaakten niet. Want nog tot 1873 werden ze gedwongen om op de plantages te blijven werken, als compensatie voor de plantagehouders. In 1873 waren de tot slaafgemaakten dus pas echt vrij. Vergeet niet dat ook in onze kolonies New York, Brazilië en Kaap de Goede Hoop (Zuid-Afrika) slavernij is geweest. Deze gebieden zijn wij al voor 1863 kwijtgeraakt.
- Het slavernijverleden is niet alleen iets van het verleden, het [werkt door](#) tot op de dag van vandaag. Het heeft veel pijnlijke aspecten en gevolgen voor zwarte mensen. Het is goed om die gevolgen met jouw leerlingen te bespreken. Hierdoor zijn zij ook beter in staat om de context te begrijpen waarom de Nederlandse Staat, in de persoon van premier Rutte, in 2022 excuses voor de slavernij aanbood. Voor veel nazaten van tot slaafgemaakten zijn deze excuses geen oplossing, het is wel een begin voor een gesprek. En het helpt bij het helingsproces, want heeft een psychologische werking. Dat dit op landelijk politiek niveau gebeurde, [heeft veel betekenis](#). Ook lokaal is door verschillende burgemeesters (onder meer Den Haag, Amsterdam en Utrecht) excuses aangeboden, voor de rol die hun stad in de slavernij heeft gehad. Hoe de excuses per persoon worden ontvangen, is verschillend.
- Kinderen en jongeren vinden het slavernijverleden een belangrijk onderwerp en willen er graag meer over leren. Dat blijkt uit [onderzoek](#) van de [Kindercorrespondent](#) onder honderden kinderen en jongeren uit het Koninkrijk der Nederlanden inclusief de Cariben. Ook schaamt meer dan de helft zich over dit deel van de geschiedenis.

Burgerschap & Maatschappijleer

Deze les kan ook bij het vak burgerschap of maatschappijleer worden gegeven. Dan ligt er minder nadruk op het historische aspect. Ga in dit geval met jouw leerlingen meer in op het effect van het slavernijverleden op de hedendaagse samenleving in Nederland.

Websites

- [Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis \(NiNsee\)](#)
- [NiNsee educatie](#), twee lessen over het slavernijverleden
- [NiNsee Slavernij en Jij](#), educatieve site voor docenten en scholieren/studenten VMBO-T t/m MBO
- [Comité 30 juni – 1 juli Fryslân](#), verbonden aan NiNsee
- [Nationaal monument slavernijverleden \(Amsterdam\)](#)
- [Keti Koti](#)

Kijktips

FryslânDOKs van Omrop Fryslân:

- [De koopman en de dominee \(30 min.\)](#): Historicus Barbara Henkes gaat op zoek naar sporen. En hoogleraar Ruerd Ruben verdiept zich in de handelsrelaties tussen Nederland en de overzeese gebieden. Welke rol speelde Friesland in het slavernijverleden? En in hoeverre heeft dat verleden nog altijd invloed op onze maatschappij?
- [Onderhuids \(30 min.\)](#): Bij Marlon Wijngaarde, Anoushka Faneyt en Evelyn Andoh maakt het slavernijverleden deel uit van hun familiegeschiedenis. Hoe werkt dat door in hun leven nu? En welke ervaring hebben zij met racisme?

Lesplanformulier

Onderwerp: Slavernijverleden in Leeuwarden

Let op: De les is over het algemeen te lang voor een lesuur. De les komt het beste tot zijn recht in een blokkuur of verdeeld over twee lessen. U kunt ook de optionele dia's weglaten.

Algemene doelstellingen van deze les

Begrippen:

Tot slaaf gemaakt
VOC
WIC
Johan van Barneveld
Jacobus Martinus Baljée
Uilke Barends

Vaardigheden:

Bronanalyse
Samenwerken
Mening vormen en discussie voeren

Concrete lesdoelen

doel 1: De leerling kan in eigen woorden uitleggen hoe het slavernijverleden in relatie staat met de stad Leeuwarden.

doel 2: De leerling kan in ieder geval twee voorbeelden noemen van plaatsen in Leeuwarden die iets met het slavernijverleden te maken hebben.

doel 3: De leerling kan bronnen analyseren en de uitkomst in eigen woorden uitleggen.

doel 4: De leerling kan in eigen woorden uitleggen waarom hij/zij vindt dat de provincie Fryslân wel of geen excuses aan moet bieden voor het slavernijverleden.

geplande tijd	lesdoel nr.	lesinhoud (lesstof)	didactische werkvormen		hulpmiddelen
			leeractiviteit: <i>Wat doet de leerling?</i>	Onderwijs-activiteit: <i>Wat doe ik?</i>	
0-2 min	3	<p>Opstarten</p> <p>(Dia 1) De docent vertelt dat de leerlingen een bron gaan bestuderen en analyseren. De docent geeft aan waarom het belangrijk is dat de leerlingen dit leren. Bijvoorbeeld dat ze goed moeten kijken, dingen ontdekken en dat conclusies trekken belangrijk is bij geschiedenisonderwijs. De docent vertelt niks over het onderwerp en laat de leerlingen dit zelf ontdekken.</p>	De leerling let op	Ik start de les op en introduceer de opdracht.	PowerPoint
2-20 min.	3	<p>Opdracht via werkblad: kennismaking schilderij</p> <p>De leerlingen maken de opdracht aan de hand van de volgende WHHTUK.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat? Je krijgt een werkblad waarmee je een bron analyseert. • Hoe? Dit doe je in twee- /drietallen. Je beantwoordt de vragen op de achterkant van het werkblad. • Hulp? Informatie uit de les en je docent. • Tijd? 20 minuten • Uitkomst? Je weet hoe je brononderzoek moet doen. • Klaar? Wissel je antwoorden uit met een ander duo. <p>Nadat de leerlingen klaar zijn, bespreekt de docent de opdracht klassikaal.</p>	De leerling luistert en maakt daarna de opdracht.	Ik eg uit en loop daarna rond.	PowerPoint en werkblad.
20-35 min.	3	<p>Opdrachten via PPT: context schilderij</p> <p>(Dia 2) De leerlingen krijgen vragen te zien die passen bij het schilderij. Deze vragen beantwoorden/onthouden ze voor zichzelf. De</p>	De leerling luistert.	Ik bespreek de opdracht klassikaal.	Antwoordenblad
				Ik introduceer de volgende opdrachten.	PowerPoint

		<p>docent geeft aan dat ze een video gaan kijken waar de antwoorden op deze vragen naar voren komen.</p> <p>(Dia 3) De docent laat de video van de stadswandeling zien.</p> <p>(Dia 4) De leerlingen bespreken de vragen in hun duo. Wanneer ze hiermee klaar zijn, bespreken ze dit met een ander duo. Om te kijken of er overeenkomsten/verschillen zijn. En waarom. Vervolgens bespreekt de docent de antwoorden klassikaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • a-b: Officieel is slavernij in Nederland zelf verboden. In onze koloniën werd het wel toegestaan. Als tot slaaf gemaakt in Nederland aankwamen, dan werden ze meestal (maar niet altijd) vrijgemaakt. Rabo werd betaald en verdiende een goed salaris • c: Dat is natuurlijk de vraag. Hoewel ze dus meestal vrijgemaakt werden, waren ze natuurlijk niet uit vrije wil naar Nederland gekomen. En er werd voor hen beslist waar ze aan het werk gingen. • d: (redenering leerlingen) <p>(Dia 5) De leerlingen bespreken de vragen in hun duo. Wanneer ze hiermee klaar zijn bespreken ze dit met een ander duo. Vervolgens bespreekt de docent de antwoorden klassikaal:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. 3e van links en 2e van rechts b. Zij kijken ons aan en vestigen onze aandacht daarmee op zichzelf. c. 2e en 4e van links d. Zij kijken elkaar aan, omdat zij een minder belangrijke positie hebben. e. In deze tijd werden zwarte bedienden vaak als statussymbool aan schilderijen toegevoegd. Soms waren het echte bedienden. Maar soms waren het ook verzonnen personages en stonden ze puur als symbool afgebeeld. Van deze zwarte jongen weten we het niet, omdat hij (net als de andere 2 bedienden op het schilderij) geen naam heeft. En we verder niets van hem (en de andere 2) weten. 	<p>De leerling maakt de vragen.</p> <p>„ „</p>	<p>Ik laat de video zien. Ik loop rond en bespreek daarna de antwoorden klassikaal.</p> <p>„ „</p>	<p>PowerPoint</p> <p>„ „</p> <p>„ „</p>
--	--	---	--	--	---

35-40 min.	1 en 2	<p>Daarna vertelt de docent wie waar staat: V.l.n.r.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruine, naamloze bediende • Neef Hendrik van Nassau Siegen (staat op achtergrond en kijkt naar stadhouder) • Fries stadhouder Hendrik Casimir I (staat op voorgrond, want is belangrijker en kijkt publiek aan) • Neef George Frederik van Nassau Siegen (staat op achtergrond en kijkt naar stadhouder) • Zwarte, naamloze bediende • Fries stadhouder Willem Frederik, broer en opvolger van Hendrik Casimir I (staat op voorgrond, want is belangrijk en kijkt publiek aan) • Witte, naamloze bediende <p>(Dia 6) De docent laat een foto zien van het Fletcher Hotel-Paleis Stadhouders Hof in Leeuwarden. En vertelt dat het schilderij hier, in de Nassauzaal hangt. Tip: De docent kan het schilderij met de klas bekijken. Maak een afspraak bij de receptionist van het hotel om een keer met de klas langs te komen.</p> <p>Introductie onderwerp les: slavernijverleden</p> <p>(Dia 7) De docent vertelt dat het onderwerp van de les en de bron het slavernijverleden is.</p> <p>(Dia 8) De leerlingen noemen alles wat ze weten over het slavernijverleden. De docent schrijft het in een woordweb op het bord.</p> <p>(Dia 9) De docent gaat de antwoorden van de leerlingen bij langs.</p>	<p>De leerling let op.</p> <p>“ ”</p> <p>De leerling vertelt.</p>	<p>Ik geef informatie over het schilderij.</p> <p>Ik introduceer het onderwerp.</p> <p>Ik bespreek de gegeven antwoorden. En schrijf ze eventueel op het bord.</p>	<p>PowerPoint</p> <p>“ ”</p> <p>PowerPoint en bord</p>
------------	--------	--	---	--	--

40-50 min.	1	<p>Context: slavernijverleden in Nederland en rol van Friesland</p> <p>(Dia 10) De VOC, ook wel de Verenigde Oost-Indische Compagnie, werd opgericht in 1602 door Johan van Oldenbarnevelt. Het doel van deze organisatie was het handelen in goederen met landen overzee. Dit deden ze door met schepen de zee over te steken. Nederland had een handelsmonopolie in verschillende delen van de wereld. Dit betekent dat zij als enige mochten handelen in bepaalde gebieden. Als aanvulling daarop werd in 1621 de WIC opgericht, de West Indische Compagnie. Deze organisatie was in tegenstelling tot de VOC vooral bedoeld voor de slavenhandel. Meestal hebben ze het in de geschiedenisboeken over mensen in steden zoals Amsterdam en Middelburg, die een grote rol hebben gespeeld in het in standhouden van de slavernij. Verwijs naar het lesboek om aan te geven dat de leerlingen ook les krijgen over het slavernijverleden.</p> <p>(Dia 11) De docent vraagt of de leerlingen wisten dat het slavernijverleden ook in Leeuwarden een verleden heeft. Zo niet, of ze het verwacht hadden? En waarom wel of niet.</p> <p>(Dia 12) We weten inmiddels dat onze eigen provincie en zelfs Leeuwarden ook een rol heeft gespeeld in het slavernijverleden. Dit deden ze door de overzeese handel te ondersteunen. Friese bedrijven hadden zowel directe als indirecte betrokkenheid. Dit betekent dat de bedrijven zowel inkopers als verkopers waren. Ook was een aantal Friezen eigenaar van plantages of hadden ze er aandelen in. Verder zijn er in totaal tienduizenden Friezen als zeelui meegegaan met de VOC en WIC. Niet alleen producten kwamen in Friesland aan, ook tot slaaf gemaakt werden meegenomen naar Leeuwarden en als bedienden ingezet. Friesland staat bekend als een handelsknooppunt, met andere woorden een dynamische middelpunt waar vele handelsstromen aan</p>	<p>De leerling let op en brengt in wanneer dit gevraagd wordt.</p> <p>“ ”</p> <p>“ ”</p>	<p>Ik geef uitleg.</p> <p>Ik geef uitleg.</p> <p>“ ”</p>	<p>PowerPoint</p> <p>“ ”</p> <p>“ ”</p>
------------	---	--	--	--	---

	2	<p>verbonden waren, en heeft dus een behoorlijke rol gespeeld in het slavernijverleden. Voor extra informatie wijzen we u op pagina 6-7 uit het boek <i>Sporen van het Slavernijverleden in Fryslân</i> (Henkes, 2021).</p> <p>Dia's 13 t/m 16 zijn optioneel: extra opdrachten bij video's</p> <p>(Dia 13) We zien dit verleden terug in verschillende gebouwen op verschillende plaatsen in Leeuwarden. De eerste hebben we aan het begin van de les gezien. Nu gaan we er nog twee bij langs. De docent zet het beeld aan het begin van het videofragment even stil en vraagt of de leerlingen het gebouw herkennen. Antwoord: Natuurmuseum Fryslân.</p> <p>(Dia 14) Na het kijken van het fragment herhaalt de docent de gegeven informatie en vraagt hij de leerlingen of ze het gebouw kennen. Verder wordt er een weetje gegeven, namelijk dat er een <u>weekendschool</u> in Leeuwarden vernoemd is naar Baljée. Ook wordt het testament benoemd.</p> <p>(Dia 15 & 16) Na het kijken van het laatste fragment herhaalt de docent kort de gegeven informatie. Benoem ook dat er veel meer plekken in Friesland zijn, waar sporen van het slavernijverleden zijn.</p>	De leerling kijkt, luistert en beantwoordt de vragen.	Ik laat de videofragmenten zien, stel vragen en vat de fragmenten samen.	PowerPoint
50-60 min.	4	<p>Afsluiting: klassengesprek en samenvatting</p> <p><i>Als de docent meer tijd wil besteden aan het klassengesprek, kan dit ook doorgeschoven worden naar een volgende les.</i></p> <p>(Dia 17) De docent leest het krantenartikel voor of laat de leerlingen het zelf lezen. Geef ook context bij de excuses zoals in de bijlage vermeld:</p>	Eventueel leest de leerling zelf.	Ik lees voor en leg uit.	,, ,,

	1 t/m 4	<ul style="list-style-type: none"> • Het slavernijverleden werkt door tot op de dag van vandaag. Het heeft veel pijnlijke aspecten en gevolgen voor zwarte mensen. Meer informatie: https://www.slavernijenij.nl/de-erfenis-nu/. Het is goed om die gevolgen met uw leerlingen te bespreken. Hierdoor zijn zij beter in staat om de context te begrijpen waarom de Nederlandse Staat, in de persoon van premier Rutte, in 2022 excuses voor de slavernij aanbood. • Het is belangrijk om aan uw leerlingen te benoemen dat voor veel nazaten van tot slaaf gemaakten deze excuses geen oplossing zijn. Het helpt hen wel bij het helingsproces en heeft een psychologische werking. Dat dit op landelijk politiek niveau gebeurde, heeft veel betekenis. Ook lokaal is door verschillende burgemeesters (onder meer Den Haag, Amsterdam en Utrecht) excuses aangeboden, voor de rol die hun stad in de slavernij heeft gehad. Hoe de excuses per persoon worden ontvangen, is verschillend. Meer informatie: https://www.bnnvara.nl/artikelen/waarom-zijn-excuses-voor-het-slavernijverleden-zo-belangrijk/ <p>(Dia 18) Ter afsluiting is er een klassengesprek aan de hand van een krantenartikel over de excuses die president Rutte heeft gemaakt namens Nederland, voor het aandeel in het slavernijverleden. De vraag is hierbij of Friesland ook apart excuses moet aanbieden. Hierbij moeten de leerlingen op basis van de opgedane kennis uitleggen waarom ze dit wel of niet vinden. De docent kan zelf bepalen hoe hij/zij dit in wil delen.</p> <p>(Dia 19) De docent neemt de leeruitkomsten door.</p> <p>(Dia 20) De les wordt beëindigd.</p>	<p>De leerling geeft zijn argument en onderbouwt deze.</p> <p>De leerling luistert en vertelt.</p>	<p>Ik leid het klassengesprek en rond de les af.</p> <p>Ik vat samen.</p> <p>Ik rond af.</p>	<p>PowerPoint</p> <p>„ „</p> <p>„ „</p>
--	---------	---	--	--	---